

ĒRGĒMES PAUGURAINES (MOZAĪKVEIDA) AINAVA

1. Ainavas struktūras raksturojums

Ainavas struktūru nosaka Ērgemes pauguraines sīki paugurainais un/vai stipri viļņotais reljefs. Ainavu telpas dienvidu daļā raksturīgo mozaīkveda ainavu veido lauksaimniecības zemju matricas ar mežu puduru plankumiem, bet ziemeļu daļā mežu matrica ar lauksaimniecības zemju plankumiem. Nozīmīgs ainavu elements ir Kārķu (Bezdibeņa) purvs (augstais purvs) ar ezeru tā centrālajā daļā.

2. Ainavas raksturojums un attīstība

2.1. Ainavas bioloģiskās daudzveidības raksturojums

Ainavas bioloģiskās daudzveidības priekšnosacījums ir ainavas mozaīkveida struktūra. Mazajam ērglim un citām mozaīkveida ainavā dzīvojošām sugām piemērota ainava. Ērgemes paugurainē ir relatīvi daudz bioloģiski vērtīgu zālāju.

Mozaīkveida ainavā ir vairāki bioloģiski vērtīgi meža un purvu masīvi, kuri pēc biotopu izplatības un sugu sastāva atbilst starptautiskas nozīmes biocentru prasībām, bet pēc platības ir nacionālas nozīmes:

1. Kārķu (Bezdibeņa) purvs un tam pieguļošo mežu masīvs (5.1.29., 1.1.11., 1.1.12.) Biocentru veido augstais purvs, purvaini daļēji meliorēti meža nogabali un distrofs ezers (Bezdibenis). Daļa no biocentra ir iekļauta dabas liegumā “Kārķu purvs”, ka sir NATURA 2000 teritorija. Dabas liegumā konstatētas daudzas Eiropā un Latvijā aizsargājamas putnu sugas: mazā gaura, rubenis, mednis, mežirbe, dzērve, dzeltenais tārtiņš, kuitala, purva tilbīte, melnā dzilna, lielā čakste. Mežaudzēs dominē priede, bērzs un egle. Visa teritorija ietilpst vilka kodolzonā, daļa no teritorijas lūša kodolzonā. Mežaudzē ir piemēroti biotopi vairākām indikatorsugām: mednim, melnajam stārķim, baltmugurdzenim, trīspirkstu dzenim, dzenim un melnajai dzilnai.

2. Liepiņu meža masīvs (2.1.13.) Mistrotu mežaudžu meža ainavu matrica. Mežaudzē dominē bērzs, bet relatīvi lielās platībās aug egle. Relatīvi daudz melnalkšņu un platlapju mežu audžu Ainavā ir piemēroti meža nogabali melnajam stārķim, baltmugurdzenim un melnajai dzilnai. Viss biocentrs ietilpst vilka un lūša kodolzonā.

Nozīmīgas platības ainavā aizņem lauksaimniecībā izmantojamo zemju masīvi, kuri piemēroti migrējošo putnu, kas nakšņo Sedas tīrelī, barošanās vietām.

2.2. Ainavas estētiskās un kultūrvēsturiskās vērtības

Ainavas estētiskais novērtējums:

Vizuāli pievilcīga ainava, kurā dominē tuvplāni un vidusplāni. Sevišķi vizuāli augstvērtīga ainava ir ceļu Valka – Kārķi un Ērgeme – Omuļi apkārtnē. Ainavas augsto estētisko kvalitāti nosaka ainavas mozaīkveida raksturs un atsevišķi ainavas vizuālās dominances – atsevišķi stāvoši koki un viensētas.

Ainavas kultūrvēsturiskais novērtējums:

Ainavas kultūrvēsturisko vērtību nosaka – paugurotam reljefam raksturīgā mozaīkveida zemes izmantošanas struktūra. Ērgemes pauguraines ainava būtiski izmainījies viensētu pamešanas un likvidācijas un lauksaimniecības zemju transformācijas meža zemēs rezultātā.

Ainavā kopumā ir vairāki nozīmīgi kultūrvēsturiskie objekti:

- **Ērgemes pilskalns, Ērgemes viduslaiku pils pilsdrupas un baznīcas komplekss, Dauguļu viduslaiku kapsēta un Katrīnas baznīcas kalniņš, 1880.gadā celtais draudzes skolas nams ar skolas piebūvi.**
- **Rencēnmuižas un Ķemeru muižu kompleksi** ar alejām un parkiem.
- **Veckārķu muiža:** ainaviski gleznaina apkārtnē, muiža ar interesantu veidošanās vēsturi – Veckārķu muižas pils celta neilgi pirms I Pasaules kara (1912.-1914.) kā E. Ārmitsteda medību pils. Pils likteni izlēma kara sākums – vēl neapdzīvoto un nepabeigto ēku kara un agrārās reformas laikā vietējās jaunsaimniecības izmantoja par būvmateriālu ieguves vietu. No iecerētās krāšņās pils ar stāvajiem jumtiem, iespaidīgo torni un ažūrajiem lieveņiem un verandām ir saglabājušās vairs tikai tornis, sienu atliekas. Tā ir jaunākā pils Latvijā. Saglabājušās vairākas vecās muižas saimniecība ēkas – krejotava, dzirnavas (kučiera nams?), kalpu māja, vēl citas ēkas, kurām grūti noteikt to funkciju, skaists dzirnavezers, slūžas, bruģis gar dzirnavām un krejotavu.

2.3. Ainavas sociālekonomiskā nozīme

- Pašreiz ainavu telpas dienvidu daļa lauksaimniecības zemes tiek relatīvi intensīvi izmantotas. Te sevišķi daudz ir rapšu sējumi.
- Ērgemes pauguraines ziemeaustrumu daļā lauksaimniecībā izmantojamās zemes pašlaik netiek intensīvi izmantotas, tāpēc daudzviet ir novērojamas atmatas vai arī pakāpeniska lauksaimniecības zemju transformācija meža zemēs.
- Teritorijā attīstīts ir lauku tūrisms.
- Teritorijā ir vairākas smilts un grants atradnes.

2.4. Vispārējās tendences ainavu struktūras attīstībā un to ietekmējošie faktori

- Ērgemes pauguraines lauksaimniecībā izmantojamo zemju pārkrūmošanās.
- Paaugstināta barības vielu noplūde no lauksaimniecībā izmantojamām zemēm, kā rezultātā novērojams eutrofikācijas procesa intensifikācija Burtņieku ezerā.

- Mežu izciršana kā rezultātā stipri pieaugusi lielāko meša masīvu fragmentācija.

2.5. Ainavu vai ainavu elementu pašreizējais aizsardzības režīms un tā ietekme uz ainavu izmantošanu un apsaimniekošanu

Lielākā daļa no teritorijas atrodas ZVBR ainavu aizsardzības zonā, bet Kārķu purvs, ezers un apkārtējie meži dabas liegumā “Kārķu purvs”.

2.6. Vēlamā ainavu struktūra un tās elementu attīstība

1. Ainavu mozaīkveida struktūras saglabāšana.
2. Meža fragmentācijas ierobežošana. Veco priežu, egļu un platlapju mežu nogabalu saglabāšana. Hidroloģiskā režīma saglabāšana pašreizējā līmenī.
3. Agrovides prasību ievērošana augu maiņā lauksaimniecībās zemēs, kurās tiek audzētas rapšu kultūra.
4. Veckārķu muižas komplekss – ainavas elementu telpiskās struktūras saglabāšana, nepieļaujot aizbūvēšanu, tādējādi samazinot ainavas skata punktu perspektīvas. Ieteikums aizsardzībai jaunās pils drupas, saimniecības ēkas, būv. konstrukcijas (slūžas/to darbības saglabāšana pie dzirnavām), bruģis – svarīgs ēku telpiskais izkārtojums/konfigurācija.

2.7. Priekšlikumi ainavas izmantošanai un apsaimniekošanai

1. Vēlams saglabāt pašreizējo lauksaimniecības un meža zemju attiecību.
2. Intensīvas zemes apsaimniekošanas rezultātā jāievēro pareiza augu maiņa.
3. Lauksaimniecības zemju apmežošana atbalstāma tikai potenciālās augsnes erozijas teritorijās, kā arī marginālās teritorijās, bet nav atbalstāma vietās ar augstu ainavas estētisko kvalitāti.
4. Jāsaglabā mazā ērgļa ligzdošanai piemērotie ekotoni (300m plata ārējā meža josla).
5. Nacionālas un starptautiskas nozīmes mežu un mitrāju biocentros:

Dabas aizsardzības mežos bez saimnieciskās darbības un dabas aizsardzības mežos ar pieļaujamu saimniecisko darbību veicamie (atļautie) pasākumi plānojami izstrādājot detālo AEP, ievērojot katram ainavas struktūras elementam noteiktās prasības (ainavu telpu struktūras elementu apraksti), tās papildinot un detalizējot atbilstoši prioritārajam aizsardzības mērķim. Meža masīvam izstrādājams ilgtermiņa ainavu ekoloģiskais plāns

• 1.1.11.:

1. Jāsaglabā tradicionāla (esošā) zemes izmantošana.
2. Vismaz 20% no mežaudzēm tiek apsaimniekotas kā galveno mērķi izvirzot bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, vēl vismaz 10% (prioritāte priežu audzēm purva tuvumā un slapjām bērzu audzēm) pilnībā bez mežsaimnieciskās iejaukšanās (izdalāma dabas

aizsardzības mežu bez saimnieciskās darbības zona un dabas aizsardzības mežu ar pieļaujamu saimniecisko darbību zona atbilstoši mežu masīvu AEP izstrādes vadlīnijām).

3. Izstrādātajās audzēs saglabājams lielāks skaits (vismaz 10 uz ha) tādu ekoloģisko koku, kas var sagaidīt nākamās paaudzes mežu (priedes, ozoli, u.c. kur to nav, tur apses, kā arī lielu apšu stumbeņi; lielākās apses var mērķtiecīgi atzarot, lai to vainagi nenoēnotu jauno mežaudzi).
4. Sagatavojot augsni sausieņu meža (uz smilts augsnēm) cirsma apmežošanai nav vēlams pielietot mehāniskas augsnes apstrādes metodes, bet gan kontrolētu zemsedzes dedzināšanu un meža materiāla atlikumu (zaru, krūmu) dedzināšana vairākās nelielās kaudzēs. Gadījumā, ja tomēr tiek pielietota mehāniskas augsnes apstrādes metodes, aršanas dziļumam nevajadzētu pārsniegt 10 cm.
5. Stādītās egļu audzes (līdz 60 g. vecumam) pēc iespējas dabiskošanas, ļaujot tajās veidoties lapu koku piejaukumam, vai aizstājamas ar lapu koku un jauktām audzēm.

- **1.1.12.:**

1. Vismaz 20% no mežaudzēm tiek apsaimniekotas kā galveno mērķi izvirzot bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, vēl vismaz 15% (priekšroka priežu audzēm ar vismaz 150g koku klātbūtni sastāvā purvu tuvumā, platlapjiem un melnalkšņu un bērzu audzēm uz mitrām augsnēm — dumbrājiem, lieknai, slapjajai gāršai u.tml., vēlams lielākos blokos, kur mazāka līdzšinējā apsaimniekošanas ietekme) pilnībā bez mežsaimnieciskas iejaukšanās (izdalāma dabas aizsardzības mežu bez saimnieciskās darbības zona un dabas aizsardzības mežu ar pieļaujamu saimniecisko darbību zona atbilstoši mežu masīvu AEP izstrādes vadlīnijām).
2. Izstrādātajās audzēs lielāks skaits (vismaz 10 uz ha) tādu ekoloģisko koku, kas var sagaidīt nākamās paaudzes mežu (priedes, kur ir, ozoli vai apses, kā arī lielu apšu stumbeņi; lielākās apses var mērķtiecīgi atzarot, lai to vainagi nenoēnotu jauno mežaudzi).
3. Sagatavojot augsni sausieņu meža (uz smilts augsnēm) cirsma apmežošanai nav vēlams pielietot mehāniskas augsnes apstrādes metodes, bet gan kontrolētu zemsedzes dedzināšanu un meža materiāla atlikumu (zaru, krūmu) dedzināšana vairākās nelielās kaudzēs.
4. Mākslīgās izcelsmes egļu audzes dabiskošanas, ļaujot tajās veidoties lapu koku piemistojumam; izcirstās platības atstājamas dabiskai apmežošanai ar apsi, bērzu un melnalksni (atkarībā no audzes), bet kur pieļauj augšanas apstākļi, izcirtumi apmežojami ar platlapjiem.
5. Nav vēlama jaunu derīgo izrakteņu ieguves vietu veidošana.

- **Liepiņu meža masīvs (2.1.13.):**

1. Jāsglabā tradicionāla (esošā) zemes izmantošana.
2. Vismaz 25% no mežaudzēm tiek apsaimniekotas kā galveno mērķi izvirzot bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu (izdalāma dabas aizsardzības mežu ar pieļaujamu saimniecisko darbību zona

- atbilstoši mežu masīvu AEP izstrādes vadlīnijām). Prioritāte priežu audzēm purva tuvumā un slapjām melnalkšņu un bērzu audzēm.
3. Izstrādātajās audzēs lielāks skaits (vismaz 10 uz ha) tādu ekoloģisko koku, kas var sagaidīt nākamās paaudzes mežu (priedes, ozoli, u.c. kur to nav, tur apses, kā arī lielu apšu stumbeņi; lielākās apses var mērķtiecīgi atzarot, lai to vainagi nenoēnotu jauno mežaudzi).
  4. Tur, kur iespējams, priekšroka dodama dabiskai meža atjaunošanai.
  5. Stādītās egļu audzes (līdz 60 g. vecumam) pēc iespējas dabiskojamas, ļaujot tajās veidoties lapu koku piejaukumam, vai aizstājamas ar lapu koku un jauktām audzēm.
6. Migrējošo putnu barošanās vietām piemērotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes nav vēlams apmežot vai veidot tajās nelielus mežus, vai krūmāju (arī ap meliorācijas sistēmām) pudurus. Barošanās vietām piemērotajās lauksaimniecības zemēs atbalstāma graudaugu sējumu vai ilggadīgo zālāju veidošana, bet nav vēlama intensīvo monokultūru (piemēram, rapša) vienlaidus plantāciju veidošana. Lauksaimniecībā izmantojamās zemēs vēlams veidot mozaīkveida sējumu un zālāju struktūru.

3. Priekšlikumi ZVBR zonējumam

Visa mozaīkveida ainava iekļaujama ZVBR neitrālajā zonā, bet Kārķu dabas liegums dabas lieguma zonā.